

Боряна Велчева (София)

СТАРОБЪЛГАРСКОТО ТРЪМЪ 'КОННА ЧЕТА'

Още преди години в с. Черноглавци, Шуменско беше открит един от най-старите и важни глаголически паметници с името на някой си Аврам, който писал „ЕГЪДА ТРЪМЪВЕ РАЗВІШѦ ТАТЪЕ“. Думите са написани ясно със старинна красива глаголица и с древни правописни черти (ѡ за Ѧ в следконсонантна позиция). Същевременно е употребен само един знак за еровете - ї (ѣ). Това е изненадващо като се знае, че едноеровият правопис в глаголическата писменост винаги е бил смятан за късно явление и особенност главно на българската и хърватска глаголица от XII век.

Досега, за съжаление, откривателят на надписа Т. Балабанов се бави с публикуването и датирането на Аврамовия надпис. Една от причините за това е може би неясната дума в надписа, която очевидно представя множествено число от неизвестна старобългарска дума **ТРЪМЪ** - срв. думи със старобългарска ѡ-основа като **КРЪ** - **КРЪВЕ**, **ЛЮБЪ** - **ЛЮБЪВЕ** и под. В надписа става дума за „тръмве“, които са разгонили и разбили върлуващи (в манастира или в манастирския комплекс) разбойници.

По всяка вероятност думата **ТРЪМЪ**, **ТРЪМЪВЕ** е свързана със средногръцката дума **τοῦρμα** 'група конници', 'военно подразделение' (Скок 1974; Софоклес 1904). Подобни конни отряди вероятно са имали задача да охраняват не само проходи и пътища, но и манастири (в случая в околностите на царските дворци).

По произход думата е латинска. В латински тя е имала две главни значения: 1. конен отряд от 30-32 човека - особено разпространен в извън италийските области и 2. група, множество (Дворецкий 1986; Оксфорд 1982). Очевидно с първото си значение думата е влязла в ранно време в български, а с второто си се е разпространила широко в балканските езици (вж. например Скок 1974, Геров 1904).

И така, старобългарската дума **ТРЪМЪ** е стара заемка, влязла в старобългарски по време на първите контакти на българските славяни и на прабългарите с византийската конна войска на Балканския полуостров. За нейната древност говори граматическата ѡ форма - включването ѡ в имената на ѡ-основа в

период, когато това склонение е било продуктивна категория (срв. също **црѣкы - црѣкѣе**).

Предаването на [ц] с ѣ също говори за старина. Колкото го написанието **трѣ-** вм. **тѣр-** - това, както е известно, е една обикновена старобългарска писмена практика. По-странна е формата за множествено число **трѣмѣе**. Трябва да се приеме, че или няколко конни чети са участвували в разгонването на грабителите или в случая думата означава изобщо (царски) конни войници. Това ще реши по-скоро историческият отколкото езиковият анализ.

ЦИТИРАНА ЛИТЕРАТУРА

- Геров 1904: **Н. Геров**. *Рѣчник на българский языкъ*, ч. V, Пловдив.
- Дворецкий 1986: **И. Х. Дворецкий**. *Латино-русский словарь*. 3-ье изд. Москва
- Оксфорд 1982: *Oxford Latin Dictionary*. Ed. by P.G.W. Glare. Oxford.
- Скок 1974: *Etimologijski rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika*. Т. 4, Zagreb.
- Софоклес 1904: *Greek Lexikon of the Roman and byzantine Periods (from B.c. 146 to A.D.1100)*. New York & Leipzig

THE OLD BULGARIAN **ТРЪМЫ** 'MOUNTED DETACHMENT'

Boryana Velcheva (Sofia)
(summary)

The author focuses her attention on the word **трѣмы** in a hitherto unpublished Glagolitic inscription found many years ago by Todor Balabanov near the village of Chernoglactsi, region of Shoumen. In all probability the word **трѣмы, трѣмѣе** is connected with the Middle Greek word $\tau\omicron\upsilon\rho\mu\alpha$ 'a mounted band, military detachment.' The word originates in Latin where it has two meanings: 1. a horse detachment of 30-32 men and 2. a group, multitude. With its first meaning the word entered early the Bulgarian language while its second meaning spread in the Balkan languages.